

**КЛЪСТЕРИТЕ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО –
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО**

гл. ас. д-р Цветелина Тодорова Кабакчиева
Катедра „Аграрна икономика”, СА „Д. А. Ценов” – Свищов,
e-mail: ts.kabakchieva@uni-svishtov.bg

Резюме

В последните две десетилетия в България клъстерният подход се възприема като ефективен инструмент за подобряване на икономическото развитие. Агропроизводствените клъстери съчетават целите на земеделските производители и хранителната промишленост за постигане на по-висока ефективност и конкурентоспособност. От друга страна, създаването на клъстерите се свързва с възможността за поставяне на земеделското производство и производството на храни на научна основа, за разширяване на пазарите и постигане на висока добавена стойност. Създадените с клъстера интеграционни връзки могат да доведат до значително намаляване на транзакционните разходи.

Ключови думи: клъстер, интеграционни връзки, разходи, конкурентоспособност, иновации.

JEL: Q1; Q13; Q14; Q17; Q18

**AGRICULTURAL CLUSTERS – OPPORTUNITIES FOR ACHIEVEMENT OF
COMPETITIVE ADVANTAGE**

Chief Assistant Dr. Tsvetelina Todorova Kabakchieva
Department of Agricultural Economics
“D.A. Tsenov” Academy of Economics – Svishtov,
e-mail: ts.kabakchieva@uni-svishtov.bg

Abstract

In the last two decades in Bulgaria, the cluster approach has been perceived as an effective tool for improving economic development. Agro-clusters combine the goals of both farmers and the food industry to achieve greater efficiency and competitiveness.

Moreover, the creation of clusters is linked to the ability to set up agriculture and food production on a scientific basis, to expand markets and to achieve high added value. Furthermore, the integration links created through these clusters could lead to a significant reduction in transaction costs.

Key words: cluster, integration links, costs, competitiveness, innovation

JEL: Q1; Q13; Q14; Q17; Q18

Въведение

Основни проблеми на регионалното развитие в България са слабият икономически растеж и ниската конкурентоспособност. Преодоляването на тези проблеми, характерни за българската икономика, е продължителен процес, включващ ефективно използване на местните ресурси, привличане на инвестиции, разширяване на пазарите. Едновременно с това, особено важно е търсенето на нови бизнес модели за трансфер на знания и внедряване на иновативни технологии, осигуряващи висока производителност и насочване на производството към продукти с висока добавена стойност. Изграждането на регионални бизнес структури се свързва с възможности за генериране на доходи, водещи до повишаване жизнения стандарт на населението.

В съвременния глобализиран свят знанието става все по-ценен ресурс, а споделянето на знания и ученето през целия живот са все по-често срещани понятия в бизнес практиките. В прехода към икономика, основана на знание, основни движещи сили на икономическия растеж стават знанието и неговото ефективно използване в бизнеса. Устойчиво икономическо развитие може да се осигури единствено в резултат на уменията на партньорите за съвместно учене, непрекъснато създаване и ефективно използване на нови знания.¹

Според редица автори технологичните промени в глобалната икономика и географското местоположение и концентрация имат съществен принос за регионално развитие и постигане на конкурентно предимство. (Porter, M., 1998). В светлината на икономика на знанието, основана на бизнес модели, свързването на

¹ Веселинова, Надежда. Развитие и политики на образованието и обучението в съответствие с изискванията на стратегия Европа 2020. // e-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 11, 2018
<http://ejournal.vfu.bg/>

заинтересованите страни в кълстери се приема като фактор за засилване на конкуренцията и иновациите (OECD, 1999).

Целта на статията е идентифициране на предимствата на създаването и функционирането на регионални кълстери като актуална форма на интеграция, насочена към повишаване конкурентоспособността и устойчиво развитие на региона.

Кълстери – основни теоретични аспекти

Използването на термина „кълстер” в сферата на икономиката датира от 70-те години на миналия век, когато редица чуждестранни икономисти го дефинират като група предприятия в икономическото пространство или като описание на процесите, свързани с концентрация на производството. В последното десетилетие на XX век понятието „кълстер” се използва в различни отрасли на икономиката – туризъм, строителство, винопроизводство и т.н., както и по отношение на организациите.

От края на XX се регистрира значителна активност по отношение на кълстерите като инструмент с позитивно влияние върху регионалното развитие. Съвременните разбирания за кълстера се основават на идеите на Алфред Маршал, който още през 1890 г. е дефинирал кълстера като *„концентрация на специализираните индустрии в определени локации”*.

Теорията за кълстерите продължава своето развитие през 90-те години на XX век, когато благодарение на разработките на М. Портър, тя постепенно се превръща в база за създаване на нов подход за икономическо развитие. Широка известност придобива дефиницията на Портър за кълстер като *„географски свързана концентрация от сходни, взаимосвързани или допълващи се фирми с активни комуникационни канали за бизнес и диалог, ползващи обща специализирана инфраструктура, пазари на труд и услуги, споделящи еднакви възможности за развитие и заплахи”* (Porter, M. 2000).

Европейската кълстерна обсерватория определя кълстера като *„регионална концентрация на икономически дейности и представените в тях индустрии, които са свързани чрез множество междусекторни връзки, (наричани още „свързана диверсификация”)*. В него се включват различни по вид компании, а именно доставчици, производители на крайни продукти и услуги, както и други участници в областта на иновациите, като изследователски и образователни институции, специализирани правителствени агенции, финансови участници и много други организации” (Кирова, А., 2018)

България изграждането на регионални клъстери все още се приема като нова форма на териториална организация на икономиката, териториална концентрация на продуктово свързани фирми, покриващи производствения цикъл от научните изследвания до крайната реализация. Тези фирми са свързани в мрежи, поддържани активно от местната власт, развиват култура на партньорство и осигуряват възможности за трансфер на знания и иновации. По този начин те достигат високи нива на конкурентоспособност.

Ползи от създаването на клъстери

Според Н. Бенчева успешният клъстер осигурява достъп до информация и обучение, води до създаване на съвместна марка и осигурява ефективен маркетинг за позициониране на пазара, споделяйки рисковете и разходите (Бенчева, Н., 2010).

Със създаването на клъстерите се цели постигане на желан икономически ръст и диверсификация на производството при нарастваща конкурентоспособност на фирмите в клъстера.

В съвременния свят конкурентоспособността се свързва с вътрешния и международен обмен на стоки и услуги и не следва да се основава на ниска цена на труда или данъчни облекчения, а на висока добавена стойност като резултат от подобрена производителност и внедряване на иновации.

Според М. Портър успешното развитие на клъстерите в условията на глобализация се базира на четири основни фактора: (Кирова, А., 2018)

- конкуренцията и сътрудничеството в рамките на клъстера въздействат позитивно върху производителността;
- равнището на потребителската среда и на реалното потребление;
- взаимно свързани подкрепящи дейности по отношение на доставчиците и спомагателната индустрия;
- наличието на подходяща инфраструктура, капитал и умения.

В модела на Портър посредством взаимодействието на поддържащите фактори, конкуренцията и натиска на потребителите се постига увеличаване на производителността и съответно стремеж към иновации. Но този модел не отчита динамиката в процесите на създаване на клъстери от страна на малките и средни предприятия.

Опитът на развитите индустриални държави показва, че обикновено усилията се насочват към създаване на бизнес модели, в които се използва синергията между частни и публични инвестиции при въвеждане на иновации и модернизиране на

определени производства или цял отрасъл, използване на алтернативни ресурси и други.

Съвременните модели за постигане на конкурентно предимство позволяват коопериране с потенциални партньори от свързани производства, съвместно използване на услуги на принципа на аутсорсинг, научни изследвания, консултации, финансово обслужване и други.

От гледна точка на ролята на клъстерите за повишаване конкурентоспособността на икономиката, анализът на опита в развитите страни показва няколко основни характеристики на бизнес клъстерите в Европа: (Кирова, А., 2018)

- необходимост от ситуиране, понеже териториалната близост е решаваща за реализиране на подобни инициативи в процеса на пренасяне на неформални знания и информация, както и относно осъществяването на ефективни и навременни технологични решения и иновации;
- създаване и развитие на ясна визия за развитието на клъстера с водеща роля на отделната личност, компания или институция, със съгласието на заинтересованите страни. При по-големите клъстери се наблюдава привличане около определена марка, с която се идентифицира уникалността на региона, дейността или продуктовата група.

Разглеждани от позициите на конкурентоспособността, клъстерите имат като най-важна своя характеристика потенциалът за растеж и заетост, засягащ както перспективите за нарастване на продажбите в средносрочен период, така способността да се създават или привличат ресурси, необходими за растежа. Така се полагат стабилни основи за конкурентни предимства на бизнеса и се генерират и прилагат иновативни идеи и инвестиционни проекти, фокусирани върху подобряване качествата и свойствата на проектите и услугите.

Насърчаването на взаимодействието между земеделските производители и преработващите предприятия се стимулират от местните власти и неправителствени организации, предоставя им се професионална подкрепа и информационно обслужване от научно-изследователски и образователни институции.²

² Веселинова, Надежда. Стратегически аспекти в политиката на България за Е-управление. // e-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 10, 2017
<http://ejournal.vfu.bg/>

Участието на малките и средни предприятия в кълстери се свързва с висока степен на иновативност и растеж. Според Европейския индекс за постижения в областта на кълстерите за 2012-2013 г. 33,3% от включените в кълстери фирми отбелязват ръст на заетостта над 10%, докато за невключени в кълстери фирми това се наблюдава в едва 18,2% .

Роля на кълстерите в аграрния бизнес в България

За постигане на високи икономически резултати в земеделието е необходим сериозен предприемачески и управленски капацитет, включващ умения за стратегическо планиране и създаване на иновации, реализиране на съвместни инициативи, създаване на конкурентни продукти и навлизане на нови пазари.

Важен проблем, който може да се реши с развитието на кълстери в агробизнеса е и прекъсването на тенденцията за влошаване на производствената структура в селското стопанство. В момента българските земеделски производители не търсят и не създават условия за производство на продукти с висока добавена стойността, за създаване на трайни партньорства с фирми от хранителната промишленост, както и за позициониране на нови пазари.

Необходими са ефективни действия за стимулиране търсене на партньорства и създаване на кълстерни организации. Важна роля в тези действия трябва да имат структурите за управление и контрол на регионалния бизнес – областните служби по земеделие, регионалните организации на Българска стопанска камара, регионалните търговски и кредитни организации, регионалните аграрни образователни центрове, висшите учебни заведения и научно-изследователските институти.³

Изграждането на интегрирани структури за повишаване на конкурентоспособността на продукцията в селското стопанство е основен приоритет на Общата селскостопанска политика на ЕС. Развитието на интеграционните процеси и засилената концентрация на производството в аграрния сектор се налага като устойчива тенденция, показваща нарастващото влияние на големите стопански структури.

Изграждането на регионални кълстери е заложено и в стратегическите приоритети на България и развитието им се насърчава и подпомага финансово чрез оперативните програми на ЕС, основно чрез програмата „Развитие на

³ Веселинова, Надежда. Trends of Demographic Development in the Context of Planning Regions in Bulgaria. // e-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 4 <http://ejournal.vfu.bg/>

конкурентоспособността на българската икономика” 2007-2013 година и ОП „Иновации и конкурентоспособност” 2014-2020 година. До средата на 2018 година в рамките на ОП „Иновации и конкурентоспособност” 2014-2020 година, по процедура **BG16RFOP002-2.009 „Развитие на кълстери в България“** е предоставена финансова помощ за създаване на 28 кълстери.

Макар и трудно, в последните години кълстерите навлизат и в агробизнеса. Създаването на интегрирани структури от кълстерен тип в аграрния сектор се основава на редица принципни подходи и направления на аграрно-промишлена интеграция. Този процес включва определяне мащаба на дейностите, специализацията на участващите в кълстера организации, производствените връзки и взаимоотношения и т.н.

Значение на агробизнеса в икономиката на България

За България развитието на агробизнеса има важно значение. Реализираната в селско и горско стопанство брутна добавена стойност нараства с 32,28% за периода 2010-2017 година, при общо за икономиката 35,13%.

В износа на страната ни аграрният сектор е с положително търговско салдо за целия период от 2010 до 2017 година, докато общо за икономиката търговското салдо е отрицателно за целия период. Това определя земеделието като отрасъл с възможности за създаване на конкурентен бизнес потенциал. Нарастването на относителния дял на аграрния стокообмен предполага по-големи възможности за реализация на българските селскостопански продукти. В същото време аграрният сектор е изправен пред редица предизвикателства, свързани с големи промени в икономическа среда. Съвременният земеделски производител е в центъра на сложна система от взаимовръзки между участниците във веригата *доставчик-производител-преработвател-потребител*. За развитието на модерно земеделие не е достатъчно доброто управление на отделната производствена единица. Постигането на добри икономически резултати в агробизнеса е в пряка зависимост от степента на предприемачески и управленски капацитет, който включва умения за стратегическо планиране и въвеждане на иновации, създаване на конкурентни продукти, разширяване на пазарите. Решаването на проблема с подчертаното изоставане в икономическото и социално развитие на селските региони изисква сериозно преосмисляне на структурата на селското стопанство. В България се отглеждат преимуществено зърнени и технически култури, като често се пренебрегва производството на плодове и зеленчуци, които са с висока добавена стойност.

По данни на НСИ за първото полугодие на 2018 година стойността на изнесените селскостопански продукти нараства с 13,5% на годишна база, като най-голям принос за това има ръста в експорта на житни растения – 49% при пшеницата, а при царевицата над два пъти. Водещи групи в структурата на износа са житните и маслодайни растения, мазнини от растителен или животински произход, птиче месо, тютюн и т.н. Ръстът на износа продължава да поддържа положителното търговско салдо в търговията с агропродукти, но основен проблем е, че това са продукти с ниска добавена стойност.

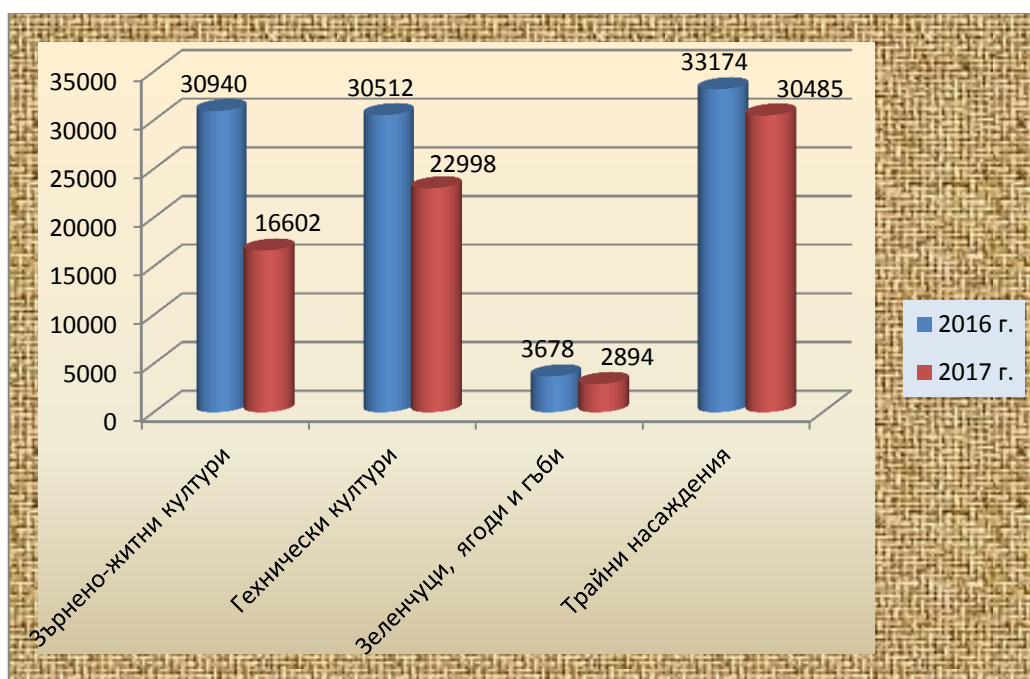
Създадената от отраслите на националната икономика брутна добавена стойност (БДС) през четвъртото тримесечие на 2018 г. възлиза на 25 785 млн. лв. по текущи цени. През четвъртото тримесечие на 2018 г. спрямо същото тримесечие на предходната година относителният дял на аграрния сектор в добавената стойност на икономиката се понижава с 0.2 процентни пункта до 3.0%. Индустриалният сектор намалява относителния си дял в добавената стойност на икономиката с 2.6 процентни пункта до 23.5%. Относителният дял на добавената стойност, реализирана от дейностите в сферата на услугите, нараства до 73.5% при 70.7% през съответния период на предходната година.

Българските земеделски производители не създават условия за развитие на конкурентоспособността си и губят пазарни позиции както на вътрешния, така и на външни пазари. Известен факт е, че в страната ни от години се внася по-евтина селскостопанска продукция от съседни страни – основно Турция и Македония. Българските производители не са конкурентни и на европейския пазар поради висока себестойност на произвежданите продукти, както и поради ниското им качество. Освен това, българските производители не са в състояние да осигуряват доставки на големи количества еднородна продукция за преработващата промишленост и пазара на конкурентни цени.

Природо-климатичните условия в България са подходящи за отглеждане на широка гама от плодове и зеленчуци (които са с висока добавена стойност), но нашият пазар е буквално зает от вносни такива, които се доставят на много по-ниска цена, в сравнение с предлаганата от българските производители. Освен това, болшинството от българските земеделски производители не притежават знания и умения в областта на маркетинга, които биха им помогнали да правят ефективни пазарни проучвания за ефективна реализация на продукцията си.

Друг проблем в българския агробизнес е неправилното структуриране на производството. Една печеливша ниша днес е биоземеделieto. Все повече потребители проявяват интерес към екологично чистите плодове и зеленчуци, но твърде малко са българските производители, предлагащи биопродукти.

По данни от Аграрен доклад на Министерство на земеделието, през 2017г. намаляват значително площите, предназначени за биологично производство (от 160635 ха през 2016г. на 136629 ха през 2017г.), както и сертифицираните екологично чисти райони, от които се събират диворастващи култури – гъби, билки и горски плодове – от 307995 ха на 272812 ха.

Фиг.1. Площи с основни групи култури, отглеждани по биологичен начин през 2016 и 2017 година

Източник на данни: Аграрен доклад на МЗХГ 2018г.

Площите, предназначени за отглеждане на биологично чисти пресни зеленчуци, пъпеша, ягоди, култивирани гъби за оранжерийно и полско производство от 3678 ха през 2016г. намаляват на 2894 ха през 2017 година.(Фиг.1)

Заетите с технически култури в системата на контрол площи през 2017 година са 22998 ха (маслодайна роза, ароматни култури, медицински растения и подправки), които са със 7514 ха по-малко в сравнение с предходната година, т.е. отбелязва се намаление с близо 25%. Най-голям дял в тази група заемат площите, заети с лавандула – 4346 ха, кориандър с 3906 ха и резене с 3438 ха.

Площите, заети с трайни насаждения, отглеждани по биологичен начин също се регистрира намаление - през 2016 година те са 33174 ха, а през 2017 година намаляват до 30485 ха.

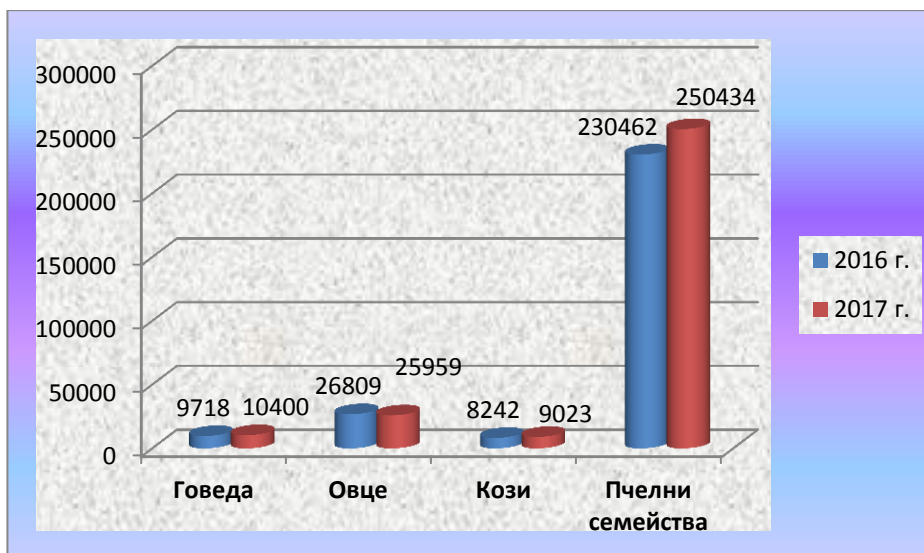
Отглежданите по биологичен начин култури са с висока добавена стойност и би следвало земеделските производители да насочат усилията си към отглеждани на продукти от тази група, за да реализират по-големи приходи.

Биологичното животновъдство в България е по-слабо развит сектор от биологичното растениевъдство, но в последните години се отбелязва тенденция към увеличаване броя на отглежданите по биологичен начин животни. За разлика от растениевъдството, тази положителна тенденция в животновъдството се запазва и през 2017 година, основно благодарение на възможността за подпомагане на биологичното животновъдство по Програмата за развитие на селските райони в рамките на програмния период 2014-2020 година. По биологичен начин в България се отглеждат основно говеда, овце, кози и пчели.

По данни на Министерството на земеделието, храните и горите, в последните пет години се отбелязва ежегоден ръст на броя на говедата, отглеждани по методите на биологично производство. За 2017 година те нарастват със 7%, достигайки 10400 броя или 1,9% от общо отглежданите говеда в България.(Фиг.2).

Отглежданите по биологичен начин кози в България се увеличават през 2017 година със 781 броя /9,5%/ спрямо предходната година, достигайки 9023 броя, което е 3,5% от общия брой на отглежданите кози за страната.

Отглежданите по биологичен начин пчелни семейства отбелязват увеличение с 5,9% през 2017 година, достигайки 250434 броя – около една трета от общо отглежданите пчелни семейства у нас.

Фиг.2. Брой на селскостопанските животни, отглеждани по биологичен начин

Източник на данни: Аграрен доклад на МЗХГ

Данните в диаграмата на фиг. 2. Показват, че биологично отглежданите животни в България са в рамките на 2,4% от общия брой на отглежданите животни, което е крайно недостатъчно, за да се очаква висока добавена стойност от реализацията на месо и съпътстващи продукти от българските производители.

Най-голям дял в биологичното отглеждане заемат пчелните семейства, което е много перспективна тенденция. Само за една година пчелните семейства са увеличени с почти 20 хиляди. За това определено има значение и подпомагането на пчеларите по Програмата за развитие на селските райони. Българският пчелен мед е с отлични вкусови и хранителни качества, поради което намира пазар в чужбина.

От биологично пчеларство през 2017 година са произведени 6440 тона пчелен мед /при 1941 тона за 2016 година/. Регистрирано е засилено предлагане на продукта както на националния, така и на външни пазари.

По данни на Министерство на земеделието през юни 2019 година предстои обявяване на нова процедура за подпомагане развитието на пчеларството. Предвижда се подпомагане на пчелари, които към момента на кандидатстване отглеждат минимум 32 пчелни семейства. Това предполага, че те вече имат известен опит и умения в отглеждането на пчелни семейства. По Програмата за развитие на селските райони се предвижда безвъзмездната помощ за пчеларите да бъде в размер до 15000 евра. Отглеждането на пчелни семейства е свързано с много труд и умения на пчеларите, но често техният труд е провален от нетолерантното отношение на

земеделски производители, които ежегодно унищожават хиляди пчелни семейства, третирайки със силно агресивни препарати земеделски площи в близост до местата за отглеждане на пчели. В тази насока е необходима намесата на Министерство на земеделието, което следва законово да ограничи употребата на силни химически препарати върху площи, разположени в близост с местоположение на пчелини. Създаването на кълъстерната организация в агробизнеса ще подпомогне производителите.

Единствено при овцете, отглеждани по методите на биологично производство, се отчита леко намаление през 2017г. в сравнение с 2016г. (с 3,2%), до 25959 броя, което е 2% от общия брой овце в страната.

В резултат на увеличения брой биологични животни, през 2017 година нараства и биологичната продукция от животински произход. По биологичен път са произведени 8531 тона сурово мляко, 5,9 тона сметана, 15,1 тона масло, 2020 тона сирене.

Представените кратки данни за развитие на агробизнеса у нас, вкл. производството по биологичен начин на селскостопански продукти, показва значителният потенциал на аграрния сектор в България за производство и реализация на конкурентни продукти. За постигане на висока конкурентоспособност, обаче, е необходимо аграрното производство да се постави на научна основа, земеделските производители да имат актуална информация за пазарното търсене и предлагане, както и за нови технологии и иновации, водещи до разширяване на асортимента и повишаване производителността на труда. В условията на кълъстеризация в селското стопанство ще бъде осъзната ползата от биологичното земеделие и животновъдство, както за здравето на потребителите, така и за реализиране на висока добавена стойност от реализацията на продукцията; ще може да се съобразява производството с измененията в пазарното търсене; ще се въвеждат иновативни методи на производство и подходящо разпределение на произвежданите растителни продукти съобразно пазарното търсене и всички тези проблеми се решават успешно със създаването на кълъстери, в които се включват като партньори научни институти и специалисти в различни области на бизнеса.

Особено ефективен инструмент може да бъде създаването на устойчиви връзки между аграрното производство и преработвателната промишленост чрез изграждане на агро-производствени кълъстери. Те предоставят възможност за обвързване в единна верига фирмите-участници – доставчици на ресурси и

оборудване, специализирани услуги, земеделските производители и преработващите предприятия, както и доставчиците на продуктите до крайния потребител. В резултат на подобно обвързване се постига висока конкурентоспособност.

Дания е нагледен пример за значението на клъстерите за развитието на държавата – смята се, че тя е успяла, благодарение на клъстерите.⁴ Дания е малка страна, с огромни трудови разходи, но се определя като селскостопански гигант и страна с огромен брой международни търговски марки. Земеделските продукти на Дания формират над 20% от нейния износ. В централната част на Дания е създадена собствена версия на Силиконовата долина, доказваща, че логиката на клъстерите може да бъде приложена успешно във всеки вид индустрия. Подобно на Калифорния, в Централна Дания цари духът на иновациите, производителността се възприема като начин на живот, резултатите доказват, че единното цяло е значително по-голямо от отделните негови части. Публично-частните партньорства в Дания са основани на традиция, зародена в края на 19-ти век, базирани на основани от фермерите кооперации, с цел подобряване на производството и пласмента. В близост до Аархаус е построен Парк за земеделски храни, подкрепян от промишлеността и местните власти.

Развитие на агроклъстерите в България

За създаването на регионални агроклъстери местните власти следва да предприемат следните конкретни стъпки: (Бенчева, Н., 2010)

- инициране на проучване, с цел идентифициране на създадените в общината или региона клъстери и да анализира ефектите от създаването и дейността им;
- стартиране на програма за включване на конкретни продуктови и секторни мрежи в местни или регионални клъстери;
- информиране на заинтересованите страни за възможните финансови източници за реализиране на подобни проекти.

⁴ Дания е успяла благодарение на клъстерите, Агроновини, <http://fermera.bg/component/k2/item/2890-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%8F%D0%BB%D0%B0-%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BB%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80.html>

Добър пример в тази насока е създаденият през 2013 година от лозаро-винари от Северозападна България клъстер „Дунавски вина”. Той е първият по рода си България и е отворен за български и чуждестранни фирми и институции. Клъстерът „Дунавски вина” е организация с нестопанска цел и осъществява дейността си в обществена полза. Още при създаването му са заявени амбициозни цели да се работи в сътрудничество със сродни български и чуждестранни организации, с български държавни органи и институции, органите на местно самоуправление, с представители на бизнеса и неправителствени организации. Клъстерът охваща териториално Северозападна и България и Югозападна Румъния, като не се предвижда промяна в определения ареал, за да може всички членове на клъстера да се отговарят на понятието „Дунавски вина”. Амбицията на клъстера е партньорите в него да търсят и разширяват пазарите си в посока Европа. Проучванията им показват, че перспективната посока е Скандинавските страни, тъй като там производството на вина е изключително ограничено и тези страни почти изцяло са нетни вносители на вина.

Част от стратегията на клъстера е изграждане на Музей на виното – отначало като българо-румънски, а впоследствие и като Балкански. Клъстерът „Дунавски вина” ще следва стратегията на трансграничен проект „Пътят на виното”, чиито акцент е именно изграждане на Музей на виното. Плановете са съвместно да се работи за системно събиране, обработване и актуализиране на база данни в сферата на пазара на вино, което в бъдеще ще даде възможност и за успешно развитие на туристически маршрут „Пътят на виното”. Клъстерът обединява малки и средни винопроизводители, повечето от които са и лозари. Те произвеждат качествени вина, без влагане на захар или други добавки и са обединени от целта да произвеждат не количества, а вина с отлично качество.

Според производителите – членове на клъстера, френските вина са с качество, сходно на произвежданите от тях вина, но два пъти по-скъпи.⁵ Според тях, засиленото участие на българските винари на международните специализирани изложения се свързва с популяризиране на качествата на българските вина. Със създаването на клъстер „Дунавски вина” с обединени усилия българските производители от Северозападен район могат успешно да се позиционират на европейските винени пазари.

⁵ <https://fermer.bg/novini/lozaro-vinari-ot-severozapadna-balgariya-sazdadoha-klaster-dunavski-vina>

Заклучение

Изграждането на регионални кълстери в селското стопанство има редица предимства. Преди всичко, в регионален аспект чрез тях се разкриват възможности за ефективно използване на уникалните природни и климатични условия и съществуващият икономически потенциал. Специалистите от различни области в агробизнеса ще подпомагат земеделските производители с усъвършенстване на технологиите, съобразяване на производството с изискванията на съвременния пазар, съкращаване на разходите чрез коопериране и въвеждане на иновации в производството; насочване на производителите към отглеждане на култури, носещи висока добавена стойност.

Регионалната концентрация на участниците в кълстерите и относителната близост на други икономически субекти, предполага възникването на допълнителни ефекти, например, по-ефективно използване на квалифицирана работна ръка в даден регион, мултипликация на вече завоювани пазарни позиции в определена индустриална сфера, нарастване на привлекателността на района за инвеститори и други. Тези ефекти са особено важни за селските райони в страната. Кълстерите съдействат за повишаване качеството на живот в селските райони чрез развиване на конкурентоспособно земеделие и увеличаване доходите на производителите. Освен това, чрез агрокълстерите се стимулират инвестиционни процеси и се насърчава развитието на контрактно земеделие.

Кълстерните организации развиват успешни инициативи в научно-производствената сфера и подпомагат тяхното бързо внедряване. Това има ключово значение за диверсифициране на производството и разширяване на пазарните възможности, включително повишаване на експортния потенциал и подобряване на търговския баланс на региона. Позитивните резултати от дейността им създават възможности за ускорено развитие на инфраструктурата в региона и изграждане на комуникационни мрежи.

Чрез кълстерите се стимулира създаването на модерни агропредприятия със затворен производствен цикъл и реализация на крайния продукт. Към позитивните ефекти, които генерират кълстери следва да се посочат и:

- вертикалната интеграция на участващите предприятия с прилагане на контрактния принцип и запазване на юридическата и стопанска самостоятелност;

- осигуряване на качествени храни с висока добавена стойност, каквито са биологичните продукти, за които страната ни има потенциал за производство и реализация на наши и чужди пазари;
- създаване на уникални продукти на основата на съществуващите специфични природни ресурси;
- предоставяне на възможности за улеснен достъп до финансов ресурс;
- развиване на иновационен потенциал и въвеждане на съвременни технологии в производството;
- подготовка на високо квалифициран персонал съобразно спецификата на производството;
- възможност за развиване на ефективна маркетингова политика;
- постигане на синергичен ефект в клъстера в резултат на високата степен на взаимодействие между участниците в клъстера.

Въпреки ясно очертаните преимущества на клъстерни форми, в България процесът на създаване на клъстерна организация на бизнеса все още не е осъзнат и предпочитан модел. Първите опити в насока се свързват основно с маркетингови дейности и опити за налагане на чуждестранните пазари.

Печеливша би била стратегия за създаване на свързани предприятия в агробизнеса и хранителната промишленост, подобно на стратегията на Дания, с което ще се обединят усилията за създаване на мощни предприятия, способни да произвеждат продукция, конкурентоспособна на европейските пазари.

ИЗПОЛЗВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Бенчева, Н. (2010) Изграждане на регионални агроклъстери – предимства и перспективи на развитие. – Годишник на Колеж по икономика и администрация – Пловдив. Т. VII, 9–18.
2. Веселинова, Надежда. Trends of Demographic Development in the Context of Planning Regions in Bulgaria. // e-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 4
<http://ejournal.vfu.bg/>
3. Веселинова, Надежда. (2017) Стратегически аспекти в политиката на България за Е-управление. // e-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 10, 2017

<http://ejournal.vfu.bg/>

4. Веселинова, Надежда. (2018) Развитие и политики на образованието и обучението в съответствие с изискванията на стратегия Европа 2020. // е-Journal VFU - Администрация, управление и икономика. – Варна, бр. 11, 2018
<http://ejournal.vfu.bg/>
5. Кирова, А., (2018) Роля на бизнес мрежите тип „кълъстер” за конкурентоспособността и устойчиво икономическо развитие, ВТУ „Тодор Каблешков, С. 2018
6. Годишен доклад за състоянието и развитието на земеделието, (Аграрен доклад 2018), Министерство на земеделието, храните и водите
7. Porter, M. (1998) Clusters and the New Economics of Competition, Harvard Business Review, Nov-Dec, pp. 77-90.
8. Porter, M. (2000) Location, Competition, and Economic development: local clusters in global economy, Economic Development Quarterly, pp.15-34,
9. OECD. (1999). Boosting Innovation: The Cluster Approach. Retrieved 20 June, 2000 from <http://www.oecd.org>
10. Блясъкът на кълъстерите, Словения е лидер в Централна и Източна Европа в използването на стопански комплекси
https://www.capital.bg/politika_i_ikonomika/bulgaria/2004/10/23/228414_bliasukut_na_klusterite/
11. Лозаро-винари от Северозападна България създадоха кълъстер „Дунавски вина”,
<https://fermer.bg/novini/lozaro-vinari-ot-severozapadna-balgariya-sazdadoha-klaster-dunavski-vina>
12. Дания е успяла благодарение на кълъстерите, Агроновини,
<http://fermera.bg/component/k2/item/2890-%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%83%D1%81%D0%BF%D1%8F%D0%BB%D0%B0,-%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BA%D0%BB%D1%8A%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%80.html>